

BİLİŞİM DÜNYASININ DİLİ: SANAL ORTAM TÜRKÇESİ

Osman KABADAYI

Bilişim teknolojisinin yenilikleriyle yaşantımızda birtakım köklü değişiklikler olurken, son zamanlarda dilimiz de bu teknolojidenden etkilenmeye başladı. Özellikle bilgisayarın ve Genel Ağ'ın (İnternet) yaygınlaşması, akıllı telefonlar sayesinde sosyal medya (facebook, messenger, twitter, instagram, whatsapp, tango, viber, skype, swarm, line vd.) kullanımındaki gözle görülen artış ile birlikte daha önce hiç karşılaşmadığımız sözler, terimler de dilimizde kullanılmaya başlandı. Bunun en önemli nedenlerinden biri, bizim bilişim teknolojisinde üreten değil, tüketen bir toplum oluşumuzdur. Her bilim dalının kendine özgü terimleri vardır ve bu terimler daha çok o alanda uğraş veren kimseleri ilgilendirir. Ancak, bilişim teknolojisinin diğer teknolojilerden ayrılan bir yanı vardır: Bilişim teknolojisi, toplumun her kesiminden insanı ilgilendirmektedir. Durum böyle olunca da bilişim teknolojisinin terimleri, diğer teknik terimlerden daha çabuk bir şekilde dile yerleşmektedir. Bunun en işlek ve canlı örneği sosyal medyada görülmektedir.

Terim; bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili bir kavramı karşılayan kelimedir. Eskiden terim, “ıstılah” adıyla adlandırılırdı. *“Çeşitli bilim dallarının, sanat ve meslek kollarının özel kelimeleri olarak tanımladığımız terim sözü, Lâtince ‘sınır, son’ anlamına gelen terminus kelimesine benzetilerek derlemek fiilinin eski şekli olan termek fiilinden -im eki getirilerek türetilmiştir. Türk Cumhuriyetlerinde ise, bu terim Rusçadaki biçimiyle termin olarak kullanılmaktadır.”* (Zülfikar 1991: 20).

Her teknik alanın olduğu gibi bilişim dünyasının da kendine özgü terimleri vardır. Fakat Türkçe açısından baktığımızda, bilişim alanında diğer

alanlara nazaran farklı bir husus söz konusudur. Bu farklılık da, bilişim dünyasında kullanılan terimlerin daha çok yabancı kaynaklı kelimelerden oluşmasıdır. Ayrıca bilişim teknolojisi, toplumun hemen hemen her kesimi tarafından kullanılmakta ve bu alanın terimleri daha geniş bir yayılma alanına sahip olmaktadır. Bu sebeple bilişim dünyasında ve özellikle Genel Ağ’da, sosyal medyada hemen her gün yeni bir terimle karşılaşmak mümkündür. Bu karşılaşılan terimleri olduğu gibi kabul etmek yerine bunların dildeki karşılıkları kullanılmalı, eğer dilde karşılığı yoksa bu kelimeleri karşılayacak yeni terimler türetilmelidir. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki böyle geniş bir yayılma alanı bulan bilişim teknolojisine terim türetmek oldukça zor ve çaba gerektiren bir iştir. Söz gelimi dijital fotoğraf makinesi veya kameralı bir cep telefonu ile çekilen fotoğraf türü olan “*selfie*” sözcüğüne karşılık olarak türetilen “*özçekim*” sözcüğü, kullanımı yaygınlaştıkça dilde daha da benimsenecek ve Türkçeye yerleşecektir. Nitekim Türk Dil Kurumu da geçtiğimiz aylarda “*selfie*”ye karşılık “*özçekim*” sözcüğünü kabul etmiştir.

Biz bu yazımızda sosyal medya ile birlikte Genel Ağ’ın ve sanal ortamın kelime dünyasına Türkçe açısından yaklaşarak bilişim dünyasının dilini kelime dünyası açısından gözler önüne sermeye çalışacağız.

Sosyal Medya ve Genel Ağ’ın Kelime Dünyası

Gözlemlediğimiz kadarıyla Türkçe içerikli Genel Ağ sayfalarının büyük bir bölümünde gereğinden fazla yabancı kökenli kelime ve terim kullanılmaktadır. Bu da dil kirlenmesi gibi birtakım olumsuz sonuçları beraberinde getirmektedir.

Şu anda yeryüzünde konuşulmakta olan bütün diller, başka bir dilden kelime almıştır veya başka bir dile kelime vermiştir. Yani hiçbir dilden etkilenmeyen, kelime almayan saf bir dilin varlığından söz edilemez. Dillerin kelime alıntılarını iki şekilde olabilir. Temelinde öğrenmenin yer aldığı alıntılara *bilgi alıntıları* denir. Bir de, genellikle bilgi ve öğrenme dışında; siyasi ve iktisadi üstünlük, yönetici-yönetilen ilişkisi, özentî ve modalaşma gibi konularla ilgili alıntılar vardır. Bu tür alıntılara da *özentî alıntıları* denilmektedir (Karaağaç 2002: 97, 98). Konuyla ilgili yaptığımız araştırma gösteriyor ki Genel Ağ ve sosyal medya kanalıyla dilimize giren kelimeler, terimler daha çok ikinci gruba girmektedir. Tarihî dönemlere baktığımızda, Türkçenin değişik dillerden etkilendiği ve değişik dilleri etkilediği görülmektedir. Dilimizin tarihî dönem içerisinde en fazla etkilendiği dillerin ba-

şında Arapça ve Farsça gelmektedir. Ancak Arapça ve Farsçadan alınan kelimeler genellikle bir ihtiyacın sonucunda dile girmiştir. Elbette bu dillerden özentî alıntıları dediğimiz alıntılar da yapılmıştır fakat bu özentî alıntıları zaman içerisinde dilden atılmışlardır. Son dönemlere gelindiğinde ise Türkçede Batı kökenli yabancı sözcüklerin sayısında artış olduğu görülmektedir. Türkçeye girmiş Batı kökenli yabancı sözcük sayısının ortalama 10000'e yakın olduğu düşünüldüğünde, bu sözcüklerin %70'inden fazlasının Fransızcadan geçen kelimeler olduğu görülür (Korkmaz 2003: 124). Oysa, Genel Ağ aracılığıyla Türkçeye geçen yabancı kaynaklı kelimelerin başında ise İngilizce kelimeler yer almaktadır. Bu durumu son zamanlarda İngilizcenin Türkçe ve diğer dünya dilleri üzerindeki yoğun baskısıyla açıklamak mümkündür.

Sadece Genel Ağ değil, bilişim sektörünün diğer ürünleri de dili büyük çapta etkilemektedir. Bu ürünler aracılığıyla özentî alıntıları yapıldığı gibi, hiç şüphesiz bilgi alıntıları da yapılmaktadır. Konuya bilgisayar ve bilişim dünyası açısından yaklaşıldığında, bilgisayar ve bilişimle ilgili sözlerin dilimizde zamanla arttığı, bilgi alıntılarıyla birlikte özentî alıntılarının da yaygınlaştığı ve dilde zamanla özentî alıntılarının, bilgi alıntılarında daha çok yer tuttuğu görülmektedir. Bugünkü bilgisayarların atası sayılan ve büyüklüğü bir odayı kaplayan ilk bilgisayarın 1960'lı yıllarda ülkemize gelmesiyle dilimiz *elektronikbeyin* sözüyle tanışmıştı. Kişisel bilgisayarlar yaygınlaşana kadar dilimize bilgisayarlarla ilgili pek fazla söz girmedir. Ancak kişisel bilgisayarlar, Genel Ağ, cep telefonları yaygınlaştıktan sonra çok fazla terimle, sözle karşı karşıya kalındı. Başlangıçta *disk*, *disket*, *monitör*, *klavye* gibi birkaç sözle sınırlı olan alıntılama, bilişim teknolojisinin gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla giderek arttı. Donanım ve çeşitli yazılımlarla ilgili terimler de dilimize girmeye başladı (Akalin 2002: 473). Elbette böyle bir durumun oluşmasında bilişim teknolojisinde üretici değil tüketici bir toplum görünümü arz etmemizin rolü büyüktür. Bu nedenle yeni yeni bilişim terimleri, olduğu gibi gümrüksüz bir biçimde dilimize girmektedir. Yabancı kökenli bilişim terimlerinin, özellikle de İngilizce sözcüklerin baskısı sadece Türkçeye sınırlı değildir. İngilizce, diğer dünya dillerini de etkilemekte, bazı ülkeler dillerini bu etkiden korumak için çeşitli çözümler üretmektedirler. Örneğin, Fransız hükûmeti bütün bakanlıklarda, belgelerde, yayınlarda ve ağ sayfalarında *e-mail* sözcüğünün kullanılmasını yasaklamış; İngilizce sözcüklerin Fransızcaya girmesini engellemeye çalışan Kültür Bakanlığı,

e-mail yerine Fransızca *posta* anlamına gelen *courriel* sözcüğünün kullanılması gerektiğini söylemişti. Bu anlamda biz de ülkemizde Türkçenin yanlış ve bozuk kullanılması karşısında, dilin kullanımıyla ilgili kuralsızlıkları giderebilecek birtakım yasal düzenlemelere gidilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Çünkü Türkçe, bizim en önemli kültür değerimiz ve kimliğimizdir (Kabadayı 2006: 308).

Sözü özetlemek gerekirse dil, kendi hâline bırakılmakla gelişmez, zenginleşmez. İnsan eli değmedikçe dil, ileriye doğru bir adım atamaz. Yerinde sayan, hiçbir gelişme göstermeyen bir dil ise çağdaş uygarlığın bilim, teknik ve sanat alanlarındaki ilerlemelerine ayak uyduramaz, yeni kavramları anlatma gücü bulamaz. Bunun için her ulus, çeşitli kaynaklardan yararlanarak ve çeşitli yöntemlere başvurarak yeni sözcükler türetir. Böylece dil zenginleşir, her türlü duygu ve düşüncüyü anlatma gücünü kazanır (Dizdaroğlu 1962: 7). Kısacası bu konuda bize düşen görev, Türkçe bilişim terimleri türetmeye çalışmak ve türetilmiş olan Türkçe terimlerin yaygınlık kazanmasını sağlamak olmalıdır. Böylece dilimizi yabancı etkilerden kurtardığımız gibi birçok açıdan zengin olan Türkçemize daha da zenginlik katmış oluruz.

Kaynaklar:

- Akalın, Şükrü Halûk (2002), “Bilişim Türkçesi”, *Türk Dili*, sayı: 609, s. 472-481.
- Dizdaroğlu, Hikmet (1962), *Türkçede Sözcük Yapma Yolları*, TDK Yayınları, Ankara.
- Kabadayı, Osman (2006), “Ağ Ortamındaki Türkçeye Genel Bir Bakış”, *Türk Dili*, sayı: 652, s. 291-314.
- Karaağaç, Günay (2002), *Dil, Tarih ve İnsan*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Zeynep (2003), “Türkiye Türkçesinde Yazı Diline Girmiş Günlük Yaşamla İlgili Alıntı Sözcükler ve Ekler”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı: 620, s. 118-127.
- Zülfikar, Hamza (1991), *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*, TDK Yayınları, Ankara.